

ГОЛУБКА

Михайло Михайлович  
Golubka\_mikki@ukr.net

УДК [37:33:93/94]:655



викладач вищої кате-  
горії, завідувач кафедри  
фінанси та кредит,  
Львівський кооператив-  
ний коледж економіки і  
права

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКІВ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ ГАЛИЧИНИ У  
СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX –  
ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ НА ПОШИРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ

THE ACTIVITY OF GROUP UNITS OF GALICIA COOPERATIVE  
MOVEMENT IN ESTABLISHING ECONOMIC EDUCATION IN SECOND  
HALF OF XIX - EARLY XX CENTURY FOR ECONOMIC KNOWLEDGE  
DISSEMINATION

*У статті висвітлено економічну думку та діяльність осередків кооперативного руху другої половини XIX – початку XX століття на Галичині. Відображено результати їх вкладу у розвиток та поширення економічних знань через різні способи.*

*В статье отражена экономическая мысль и деятельность ячеек кооперативного движения второй половины XIX - начала XX века на Галичине. Отображены результаты их вклада в развитие и распространение экономических знаний через разные способы.*

*The article highlights the economic view and activity of cooperative movement partitions in second half of XIX - early XX century in Galicia. The results of their contribution into the development and dissemination of economic knowledge through different ways are reflected.*

**Ключові слова:** економічна освіта, економічні знання, Галичина, кооперативний рух

**Ключевые слова:** экономическое образование, экономические знания, Галичина, кооперативное движение

**Keywords:** economic education, economic knowledge, Galicia, cooperative movement

## ВСТУП

Прямими або опосередкованими напрямками роботи західноукраїнських осередків кооперативного руху була реалізація можливості надання практичних фахових знань для цілей забезпечення економічного просвітництва українського населення, активізації політичного життя, сприяння у формуванні громадянської позиції, основною ж задачею на цьому шляху було досягнення незалежності України. Саме тому дослідження впливів на становлення та розвиток освітньо-економічного питання було важливим етапом національно-культурного відродження української нації на Галичині другої половини XIX – початку XX століття, а тому є актуальністю обраного дослідження.

Дослідження окремих аспектів розвитку економічної думки та діяльності західноукраїнських кооперативних товариств у формування та поширення економічних знань та економічного просвітництва українського населення Західної України означеного періоду виступали такі суспільно-економічні дослідження минулого та сучасності, зокрема: Барвінського В., Білавич Г., Гелея С., наукові дослідження кандидатів Гіптерс З., Дрогомирецької Л., Квасова А., Коростіль Н., Терещенка В., Шафранської І. та інших.

## ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основними завданнями на даному шляху вважаємо потребу дослідження вкладу кооперативних товариств Галичини у становлення економічної освіти другої половини XIX – початку XX століття.

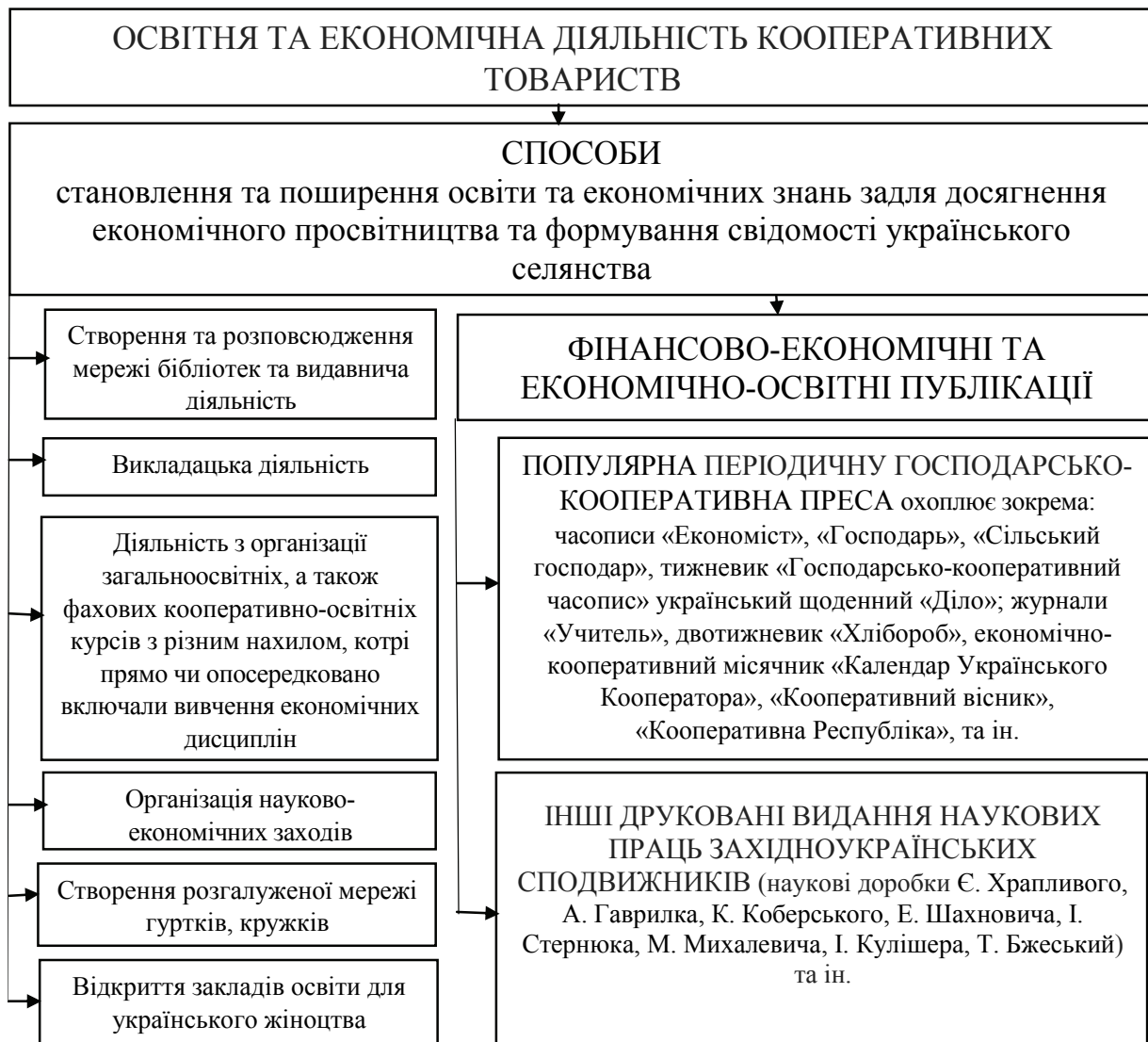
Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці українських дослідників, матеріали періодичних видань, ресурси Internet тощо.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу та порівняння.

## РЕЗУЛЬТАТИ

Вбачаючи у кооперації одну із форм демократії, західноукраїнське суспільство другої половини XIX-початку XX століття сприяло та підтримувало розвиток кооперативного руху, котрий, попри труднощі та перепони, став важливим чинником економічного, громадського, культурного та духовного піднесення. Варто виокремити найважливіші осередки розвитку кооперативного руху та їх значення у формування економічної думки означеного періоду в Галичині.

Логічно-структурну схему подальшого дослідження відображено нами на рис. 1.



*Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження способів поширення освітніх та економічних знань та економічного просвітництва у діяльності кооперативних товариств Галичини другої половини XIX – початку XX століття [авторська розробка]*

Так, одним із таких осередків було кооперативне Товариство «Просвіта» – культурно-освітнє об'єднання, яке виникло у 1868 році у Львові на протигагу антиукраїнським течіям у житті тодішнього населення, поширення москвофільських ідей та колонізаторського впливу Австро-Угорщини й польської шляхти.

«Просвіта» була матір'ю всіх наших організацій і товариств, – писав у 1938 р. її голова І. Брик. – За її почином повстали майже всі наші сільсько-господарські, торговельні, промислові, фінансові і кооперативні установи» [1, с. 147]. У процесі популяризації засад та ідей кооперативного руху, діяльність «Просвіти» полягала в організації економічних спілок, крамниць, ощадно-позичкових кас, кас взаємодопомоги, шпихлярів, громадських фондів кредитування, молочарень, економічно-ремісничих кооперативів. Після свого заснування «Просвіта»

ініціює заснування ремісничих товариств «Побратими» (1875 р.) й «Зоря» (1884 р.), політичного товариства «Народна Рада», господарсько-економічної установи «Маслосоюз», «Спілка для господарства і торгівлі» (пізніше – «Центрсоюз») та «Сільський господар». Спільно з товариством «Народна Торгівля» «Просвіта» влаштовувала курси для працівників торгівлі за предметами: історія торгівлі в Україні, торгівельне законодавство і службовий закон, бухгалтерія торгівлі, купецьке книговодство та рахунки, кореспонденція та географія торгівлі, наука про торгівлю та купецькі звичаї, товарознавство, касове діловодство, торговельні вправи, спільництво. Тут окремо хочемо наголосити на важливій праці у сфері молочарства, західноукраїнського сподвижника Олександра Гарасевича, котрий провів важливу волонтерську працю задля цілей підвищення рівня сільськогосподарської освіти українського селянства

Галичини. Проблемні моменти розвитку молочарства обговорювалися у ході дискусій та під час ведення ним лекцій на рільничо-економічному курсі для представників духовенства, котрий організовувався за сприяння редколегії часопису «Економіст» [6, с. 6].

Серед найбільш дорогих і популярних книг кооперативного руху, виданих за участю «Просвіти», виділимо: «Порадник торговельний» (1905 р., автори – Левицький К., Петрушевич І.), «Поученя, як закладати спілки для торгівлі і промислу системи Рочдель» (1908 р., Петрушевич І.), «Практичний підручник для товариств задаткових» (1895 р., Кормош Т.), «Підручник для спілок молочарських» (1907 р., Хмелевський Ж.), «Спілки для ошадности і позичок» (1900 р., Новяківський М.) [1].

Підтримка діяльності окремих представників освітньо-наукової інтелігенції Галичини частіше за все полягала фінансуванні навчання потенційно талановитих та активних діячів того часу. Так, у 1910 р. Кузик С. (інспектор з хліборобства) та Литвинович Я. (інспектор крамниць, які діяли при читальнях товариства «Просвіти») були направлені товариством до Німеччини (до м. Гамбург) з метою участі у Міжнародному кооперативному конгресі.

На жаль, 1939 р. став останнім роком існування товариства «Просвіти» на територіях західних земель, через встановлення більшовицького режиму. Відгоді організація таємно діяла за межами України. І лише 13 червня 1988 р. діяльність товариства «Просвіта» на території нашої країни було відновлено.

Свою активною просвітницькою діяльністю товариство «Просвіта» зробила помітний вклад в розвиток фінансово-економічної освіти сільського населення Галичини. З ініціативи товариства було запроваджено посаду «мандрівного вчителя господарства». Протягом 1896–1901 рр. такою діяльністю займався агроном Король В., лекції якого пройшли в 604 громадах і які відвідали 40 тис. осіб. Іншим мандрівним учителем у 1905 р. був Гарасевич О., який виступав з лекціями у 8 повітах й 43 сільських місцевостях. Його лекції фінансової та сільськогосподарської тематики відвідали 5560 осіб. Товариство акцентувало свою увагу на відкриті фахових шкіл, гімназій, економічних курсів, бурс; забезпеченні цих установ необхідною літературою на українській мові, культивуючи ідеї безперервної освіти. З метою забезпечення працевлаштування молоді на західних територіях товариством відкривалися бюро праці.

### ВИСНОВКИ

Товариство «Просвіта» влаштовувало науково-економічні заходи. Прикладом може слугувати проведений перший Просвітньо-економічний конгрес у Львові, у лютому 1909 р. який мав підсумувати отриманий досвід просвітницької та економічної роботи й окреслити майбутню програму дій товариства. Учасниками цього конгресу та розробниками «Програми розбудови української економіки на кооперативних засадах «Просвіти»» були історики, політичні діячі, економісти, літератори, інженери, правники тощо. Перспективними вважаємо

продовження дослідження, важливого вкладу у розвиток економічної освіти українського населення Галичини другої половини XIX – початку XX століття товариством «Просвіта»

### Список використаних джерел

1. Гелей С. «Просвіта» і кооперативний рух у Галичині (II пол. XIX – поч. XX ст.) / С.Гелей, Р. Пастушенко // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2010. – № 19. – С. 145 – 150.
2. Гіптерс З.В. Роль товариства «Просвіта» в економічній освіті молоді на західноукраїнських землях у XIX – I п. XX ст. / З.В. Гіптерс, О. В. Клименко // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28 – 29 травня 2012 року, Львів). – Львів, 2012. – С. 599-606.
3. Гнот С. Українське шкільництво Галичини у складі Другої Речі Посполитої / Соломія Гнот // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Л., 2014. – Вип. 4. – С. 129 – 139.
4. Драгоманов М. Літературно-суспільні партії в Галичині: [до року 1880] / М. Драгоманов. — Львів, 1904. — 169 с.
5. Дрогомирецька Л. Економічно-просвітницька діяльність українських кооперативних організацій в Західній Україні (1920-1939 рр.) / Людмила Дрогомирецька // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький часопис. – 2010. – № 17. – С. 159–173.
6. Жук А. Початки українського кооперативного молочарства в Галичині //Кооперативне молочарство. - 1937.- Ч.11.- С. 2-9.
7. Квасов А.С. История экономической мысли Польши в межвоенный период (1918-1939гг.): дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.02 / А.С. Квасов. – М., 1999. — 295 с.
8. Коростіль Н.Ж. Економічна та соціокультурна сфера українського села у Східній Галичині (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Коростіль Н.Ж.; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2008. – 20 с.
9. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. – 232 с.
10. Пашук В. Товариство «Просвіта»: перші видання на соціально-економічну та господарську тематику. 1869-1874 рр. / В. Пашук // Народознавчі зошити. – 2012. – № 6. – С. 1171-1186.
11. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 206, оп. 1, спр. 75, арк. 13.
12. Шафранська І. Б. Економічна думка Західної України останньої третини XIX-першої третини XX століття : дис. канд. ек. наук : 08.00.01 / Шафранська Ірина Борисівна – Тернопіль, 2015. – 226 с.
13. Brzeski T. Psychologiczna teoria gospodarstwa w zarysie. Poznan. Un-t Poznanski. 211 1921.
14. Praca. – 1881. – 10 listop.